

บทคัดย่อ

รายงานการสำรวจ สถานะความรู้เกี่ยวกับธุรกิจชุมชน เป็นการสำรวจเอกสารเพื่อทราบกรอบแนวคิดของการทำธุรกิจชุมชน ซึ่งเอกสารเกี่ยวกับธุรกิจชุมชนยังมีน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับธุรกิจขนาดย่อม ซึ่งดำเนินการโดยเอกชน

ผลการสำรวจ ในด้านการให้คำนิยามหรือความหมายที่เกี่ยวกับธุรกิจชุมชน พบว่าธุรกิจชุมชนจะมีลักษณะที่แตกต่างจากธุรกิจขนาดย่อมโดยทั่วไป กล่าวคือ ธุรกิจชุมชนจะเป็นการประกอบการโดยกลุ่ม หรือองค์กรชุมชนร่วมเป็นเจ้าของ และร่วมกันดำเนินกิจการ ตลอดจนร่วมรับผลประโยชน์จากการดำเนินการนั้น ในขณะที่ธุรกิจขนาดย่อมโดยทั่วไปเป็นการประกอบการโดยเอกชนเป็นเจ้าของ และดำเนินการเอง บริหารเอง นอกจากนี้การดำเนินธุรกิจชุมชนยังมีความสอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชน เนื่องจากเป็นการดำเนินการที่อาศัยความสัมพันธ์ทางสังคม เป็นฐานในการกำหนดทิศทางการดำเนินกิจกรรม โดยอาจจะมีการผสมผสานของบทบาทหลายส่วน อันได้แก่ ชุมชน หน่วยงานพัฒนา และภาคธุรกิจในการดำเนินกิจกรรม ส่วนประกอบที่สำคัญอีกสิ่งหนึ่งที่ทำให้ธุรกิจชุมชนมีความแตกต่างจากธุรกิจโดยทั่วไปก็คือ การดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจขององค์กรชุมชน จะเป็นกิจกรรมการผลิต การบริการ ที่เหมาะสมต่อสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ตลอดจนมีความเกื้อกูลต่อระบบนิเวศ

ในส่วนของโครงสร้าง ลักษณะการประกอบการ และผลตอบแทนของธุรกิจชุมชนนั้น จะมีความแตกต่างจากการดำเนินธุรกิจโดยทั่วไป คือ ประเภทของธุรกิจขนาดย่อม จะเป็นกิจกรรมการผลิต การค้า และการบริการขั้นปฐม โดยอาศัยวัตถุดิบจากธรรมชาติหรือหาได้ในท้องถิ่นเป็นสำคัญ และใช้เทคโนโลยีในการผลิตที่ไม่ซับซ้อนนัก ส่วนใหญ่เป็นเทคโนโลยีที่เป็นองค์ความรู้ดั้งเดิมของชุมชน ประยุกต์เข้ากับเทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับต้องการของตลาด ด้านแรงงานในการประกอบการ ส่วนใหญ่เป็นคนในชุมชนหรือท้องถิ่นเดียวกัน ระดับฝีมือค่อนข้างต่ำ ความชำนาญของคนงานได้จากการเรียนรู้และพัฒนาฝีมือ จากการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษหรือคนในชุมชนเดียวกัน ในส่วนของการบริหารจัดการของธุรกิจชุมชน ทั้งในด้านการจัดองค์กร การจัดการเงินทุน และการจัดการตลาดของธุรกิจชุมชน พบว่า การจัดรูปองค์กรหรือการจัดโครงสร้างองค์กรธุรกิจชุมชนเน้นให้คนในชุมชนเข้าร่วมในการบริหารจัดการองค์กร โดยมีการแบ่งหน้าที่ ฝ่ายงานความรับผิดชอบที่สอดคล้องกับลักษณะการดำเนินงานขององค์กร นอกจากนี้ยังมีความพยายามในการถ่ายโอนความรู้ และทักษะการบริหารจัดการด้านธุรกิจมาสู่ชุมชนโดยเปิดโอกาสให้หน่วยงานพัฒนาหรือภาคเอกชนเข้าร่วมเป็นที่ปรึกษาขององค์กร ในส่วนของการจัดการ

และจัดหาเงินทุนของธุรกิจชุมชนนั้น ส่วนใหญ่ได้มาจากทุนเรือนหุ้นที่ระดมจากสมาชิก อีกทั้งยังได้มาจากการเข้าร่วมหุ้นของหน่วยงานพัฒนา หรือบุคคลภายนอก บางส่วนอาจได้มาจากการสนับสนุนของหน่วยงานภายนอก ในรูปแบบของเงินยืมหรือสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ ด้านการจัดการตลาดของธุรกิจชุมชนนั้นส่วนใหญ่เป็นการจัดการโดยองค์กรนับตั้งแต่การรวบรวมผลผลิต การจัดหาแหล่งจำหน่าย การควบคุมราคาและคุณภาพ ตลอดจนการเชื่อมโยงเครือข่ายผู้ผลิตและผู้บริโภค โดยในระยะเริ่มต้นของการดำเนินกิจกรรมทางการตลาดของธุรกิจชุมชนจะอาศัยความช่วยเหลือจากหน่วยงานพัฒนาในการจัดหาช่องทางจำหน่าย เนื่องจากยังไม่มีประสบการณ์ด้านการตลาด ส่วนการจัดสรรผลประโยชน์จากการประกอบการธุรกิจขององค์กรชุมชน นอกจากจะจัดสรรผลประโยชน์แก่ผู้ถือหุ้นแล้วยังจัดสรรเงินกำไรบางส่วนสำหรับการบริหารจัดการ การขยายกิจการ ตลอดจนจัดสรรไว้สำหรับดำเนินกิจกรรมสาธารณประโยชน์และกิจกรรมพัฒนาในชุมชนอีกด้วย

ด้านบทบาทของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมการดำเนินธุรกิจขององค์กรชุมชนนั้น พบว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมธุรกิจชุมชนจะประกอบไปด้วย 3 หน่วยงานหลัก ได้แก่ ภาครัฐ หน่วยงานพัฒนา และภาคธุรกิจเอกชน โดยหน่วยงานภาครัฐจะเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมธุรกิจชุมชนทั้งในระดับนโยบายดังเช่นที่ปรากฏอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาทักษะ และโอกาสทางเศรษฐกิจของชุมชนและครอบครัว ส่วนในระดับปฏิบัติการจะมุ่งเน้นในด้านการพัฒนาเทคนิค ทักษะของผู้ประกอบการ การสนับสนุนสินเชื่อ การส่งเสริมการรวมตัวของเกษตรกรให้เป็นองค์กรที่ดำเนินธุรกิจและการรวมตัวในรูปเครือข่าย เป็นต้น ส่วนบทบาทการส่งเสริมธุรกิจชุมชนของหน่วยงานพัฒนาและภาคธุรกิจเอกชนจะมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ บทบาทในการเป็นผู้ประสานงานระหว่างภาครัฐ ประชาชนและชุมชนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการสนับสนุนการดำเนินธุรกิจขององค์กรชุมชน การสนับสนุนในเรื่องเงินยืมหรือสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ การสนับสนุนในด้านความรู้ วิชาการเกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจเพื่อพัฒนาทักษะการบริหารจัดการด้านธุรกิจแก่องค์กรชุมชน

ผลการศึกษาในส่วนของปัญหาและปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการประกอบการธุรกิจขององค์กรชุมชน พบว่ามีประเด็นที่คล้ายคลึงกันดังนี้

- ด้านการผลิต มักจะประสบปัญหาการขาดแคลนวัตถุดิบ สินค้าขาดคุณภาพไม่ตรงตามมาตรฐาน

- ด้านการตลาด เกิดความไม่สมดุลระหว่างปริมาณสินค้าที่ผลิตได้กับปริมาณความต้องการของตลาด ไม่มีตลาดรองรับที่แน่นอน แหล่งที่ตั้งของตลาด หรือการกระจายสินค้ายังจำกัดอยู่ในท้องถิ่น

-ด้านการเงิน เงินทุนและสินเชื่อมีจำกัด ขาดหลักทรัพย์ค้ำประกันตามวงเงินที่สถาบันการเงินกำหนด

-ระบบบัญชีและการตรวจสอบควบคุมยังไม่ได้มาตรฐานขาดความน่าเชื่อถือในระบบการเงิน และบัญชีขององค์กร

-ขาดแคลนแรงงาน ระดับฝีมือของแรงงานค่อนข้างต่ำ

-ด้านการบริหารจัดการ ผู้นำและทีมบริหารงานองค์กรธุรกิจชุมชนขาดความสามารถและทักษะในการบริหารจัดการ ทั้งในด้านการผลิต การตลาด การเงินและการบัญชี การบริหารงานบุคคล

-ด้านการทำงานเป็นกลุ่ม เนื่องจากธุรกิจขนาดย่อมโดยทั่วไปเป็นการประกอบการโดยบุคคลหรือเอกชนผู้เป็นเจ้าของ ในขณะที่ธุรกิจชุมชนเป็นการดำเนินการโดยกลุ่มหรือองค์กรของชุมชน ซึ่งต้องอาศัยการทำงานเป็นกลุ่ม เป็นทีม จึงต้องมีการพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่ม อันจะมีผลต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวของการทำธุรกิจชุมชน

-ขาดการประสานความร่วมมืออย่างแท้จริงจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการสนับสนุนให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ และเกิดความเข้มแข็งในการบริหารจัดการ

-ขาดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ในการเป็นเจ้าของและดำเนินกิจกรรมในขั้นตอนต่าง ๆ

-นโยบายของรัฐยังไม่เอื้ออำนวย ทั้งในด้านภาษี ด้านสินเชื่อ ตลอดจนระบบโครงสร้างราชการ
